

## ВІД ТЕХНОКРАТИЗМУ ДО ЦИФРОВОГО ГУМАНІЗМУ: ЦІННОСТІ ІТ-ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ОСВІТНЬОМУ ЛАНДШАФТІ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА

ТЕРЕПИЩИЙ, СЕРГІЙ<sup>1</sup>

### Анотація

Стаття концептуалізує перехід від технократизму до цифрового гуманізму в ІТ-освіті України, пропонуючи операційну Рамку з шести засадничих принципів (людська гідність; справедливість/інклюзія; автономія/агентність; прозорість/пояснюваність; приватність/безпека даних; суспільна відповідальність) і відповідним інструментарієм впровадження. Дослідження спирається на поєднання концептуально-аналітичного та порівняльного підходів (філософська герменевтика й аксіологічний аналіз), критичний аналіз дискурсу (курикулуми, політики даних, кодекси етики, регламенти навчальної аналітики), а також елементи design-based research для побудови й валідації «рамки цифрового гуманізму» (конструктивне вирівнювання цілей-методів-оцінювання, сценарне моделювання, експертна валідація) з подальшою операціоналізацією через індикатори й рубрики оцінювання. Теоретичну основу становлять філософсько-аксіологічний аналіз, критичний аналіз дискурсу університетських політик і курикулумів, а також елементи design-based research (конструктивне вирівнювання «цілі – методи – оцінювання», сценарне моделювання, експертна валідація). На цій підставі розроблено: (1) модульну Рамку для інтеграції у навчальні плани ІТ-спеціальностей; (2) «драбину зрілості» політик даних і навчальної аналітики (від комплаєнсу до гуманістичної оптимізації з правом на відмову, студентськими радами даних та імпакт-асесментом); (3) типові навчальні сценарії («Етичний code-review», «Соціотехнічний дизайн-спринт», «Пояснювані моделі в дії») з рубриками оцінювання; (4) індикаторну систему з шістьма показниками (агентність, інклюзія, прозорість, приватність, доброчесність, суспільний вплив) і прикладами доказів. Порівняльний аналіз з актуальними міжнародними дослідженнями засвідчив узгодженість Рамки з глобальними нормами етики ШІ й водночас її унікальну контекстуальність для українських освітніх ландшафтів (війна, переміщення, багатомовність, довіра). Практична цінність полягає у готових до використання шаблонах політик і рубриках, що переводять загальні цінності у керовані навчальні практики та метрики. Обмеження пов'язані з ресурсною асиметрією та кадровими прогалинами; перспективи – у розширеній польовій валідації Рамки на різних типах ЗВО, створенні національного репозиторію кейсів і розробці цифрових інструментів моніторингу ціннісних індикаторів. Запропонований підхід слугує дорожньою картою для оновлення ІТ-освіти у мережевому суспільстві, де технології підсилюють суб'єктність, взаєморозуміння і публічне благо.

**Ключові слова:** ІТ-освіта; цифровий гуманізм; мережеве суспільство; етика ШІ; навчальна аналітика; приватність даних; пояснюваність; інклюзія; академічна доброчесність; освітній ландшафт; університетське врядування.

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Упродовж останнього десятиліття український дискурс ІТ-освіти поступово зміщується від технократичної настанови, де цінуються насамперед інструментальна раціональність і продуктивістські метрики, до цифрового гуманізму, який ставить у центр людську гідність, автономію та відповідальність у мережевому середовищі. Таке зміщення зумовлене одночасно глобальними трансформаціями цифрової модерності та локальними викликами війни, міграції й мовно-культурної політики, що перформатують «освітні ландшафти» й режими

соціальної взаємодії університетів (Терепищій, 2016; Олексієнко та ін., 2021). В українському контексті ця еволюція мислиться як рух «від освіти для війни – до освіти для миру», де технології на службі людини й громадянської солідарності, а не навпаки (Терепищій, 2021). Водночас класичні інсайти про демократичну природу освіти та суспільну комунікацію (від ідей виховання як досвіду до уявлення Інтернету як нової інфраструктури публічності) задають історичний горизонт і мовні рамки для сучасних реформ (Д'юї, 2003; Кастельс, 2007).

У цьому полі зростає значення ціннісної рамки ІТ-освіти: етичні регулятиви ШІ, приватність даних, прозорість алгоритмів, академічна доброчесність, інклюзія та культурно-мовна чутливість у цифрових сервісах університету. Міжнародні

<sup>1</sup> Український державний університет імені Михайла Драгоманова (Київ, Україна)

E-mail: [s.o.terepyshchyi@npu.edu.ua](mailto:s.o.terepyshchyi@npu.edu.ua)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5506-0914>

огляди фіксують різноспрямовані ефекти ІІІ в освіті від потенціалу персоналізації до ризиків комодифікації пізнання, упередженості та «аутсорсингу мислення» (Selwyn, 2022; Crompton & Burke, 2023; Wang та ін., 2024). Для України це означає потребу спиратися не лише на технічні стандарти, а й на культурно-цивілізаційні орієнтири гуманітарної освіти, що вже артикульовані у вітчизняній філософській традиції та сучасних освітніх стратегіях (Андрущенко, 2025). Тож перехід від технократизму до цифрового гуманізму в ІТ-освіті постає не як відмова від технологій, а як переосмислення їхнього призначення: технології мають підсилювати суб'єктність, комунікацію та суспільну довіру в мережевому суспільстві, а курикулум – інституціоналізувати ці цінності у формах навчання, оцінювання й університетського врядування (Nguen та ін., 2023).

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.** Аналіз наукового поля засвідчує, що українська філософія освіти вже створила концептуальні підвалини для повороту від технократизму до цифрового гуманізму. Ідеться про поєднання просвітницького ідеалу автономного суб'єкта, культурно-ціннісної рамки та просторово-комунікативного бачення університету як «освітнього ландшафту». Просвітницький горизонт і сучасна гуманітарна чутливість до ролі культури в освіті сформульовані як цілісна парадигма (Андрущенко, 2025; Андрущенко, 2023). Цю лінію доповнює розгортання ідеї ландшафтності й мережовості освітніх практик, де інфраструктури комунікації змінюють самі режими навчання, взаємодії та ідентичності (Терепищій, 2016). В аксіологічному плані перехід до інформаційно-мережевої парадигми осмислено як зміну статусу знання, суб'єкта й спільнот – від інструментальності до взаємності та відповідальності (Кравченко, 2014). Це змикається з новими студіями про «цифрову людину» та матрицю цінностей індустрії 4.0, що вимагає етичної грамотності, громадянської залученості та стійкості до ризиків алгоритмізації (Воронкова та ін., 2022). І нарешті, класична демократична оптика освіти як досвіду співтворення спільного світу залишається методологічною віссю для сьогоднішніх реформ (Д'юї, 2003).

Паралельно з цим в англomовному дискурсі відбулася інтенсивна інвентаризація можливостей і ризиків штучного інтелекту у вищій освіті. Систематичні огляди фіксують, що ІІІ здатен

персоналізувати навчання, однак водночас провокує загрози редукції мислення до «підказок», відтворення упереджень і прихованої комерціалізації пізнання (Кромптон і Берк, 2023; Ван та ін., 2024; Селвін, 2022). Ці результати важливі для України не лише через технологічну модернізацію університетів, а й через драматичні контексти війни, внутрішнього переміщення та інтеграції іноземних студентів, які переформатовують політики доступу, мовні режими та практики підтримки (Олексієнко та ін., 2021; Зайчко, 2021). У такій перспективі технічні інновації мають бути вписані у ширший культурно-гуманітарний порядок денний, що визнає вразливості спільнот, потребу прозорих правил і чесної комунікації. Коротко: технології – не автономна сила, а інструмент розбудови довіри. Це і є лакмус цифрового гуманізму.

Власне етична архітектура освітніх технологій описана в кількох взаємодоповнюваних напрямках. Пропонуються рамки спільнотної етики ІІІ в освіті, що апелюють до відповідальності розробників, викладачів і студентів, до справедливості, пояснюваності та підзвітності (Холмс та ін., 2022). Узагальнені принципи – благодіяння, не-шкода, справедливості, автономія, приватність – уже використовуються як нормативний мінімум для політик університетів (Нгуєн та ін., 2023). Дослідження педагогів показують неоднорідність «етичних налаштувань» і потребу в діяльнісно зорієнтованих підходах, що враховують контекст і рольові конфлікти викладача (Камалі та ін., 2024). Окрема лінія – етика та приватність у навчальній аналітиці: тут акцент на довірі до даних, мінімізації збору, права на відмову, прозорих цілях і співуправлінні метриками (Маршалл та ін., 2022; Ладжаль та ін., 2022). У сумі це зводиться до переходу від технократичної логіки «що вимірюється – те і цінується» до гуманістичної логіки «цінності визначають, що взагалі слід вимірювати і навіщо». Таке переналаштування і є ядром цифрового гуманізму в академічних середовищах.

Нарешті, новітні роботи окреслюють наслідки ІІІ для дослідницької екосистеми й практик управління університетом, що безпосередньо стосується дизайну ІТ-освіти. Обговорюються ризики ерозії авторства, «аутсорсингу дослідницької інтуїції» й формування залежностей від закритих платформ – разом із можливостями для відкритої науки, реплікабельності та нової наукової грамотності (Бутсон і МакКоллум, 2024). Водночас користу-

вацька перспектива в етиці ІІІ демонструє розрив між декларативними стандартами та реальними практиками, зокрема у питаннях згоди, прозорості та справедливої оцінки (Ан та ін., 2024). Для українського університету цей горизонт стикується з ідеєю «освіти для миру», де цифрові інструменти підсилюють суб'єктність і взаєморозуміння, а не підмінюють їх (Терепищій, 2021). Отже, автор спирається на комплекс джерел – від національної філософської традиції до міжнародних етичних рамок – щоб обґрунтувати програму переходу від технократизму до цифрового гуманізму як стратегічну умову оновлення курикулуму, політик даних і університетського врядування в мережевому суспільстві (Андрущенко, 2025; Кромптон і Берк, 2023; Нгуєн та ін., 2023).

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.** Попри розгалужені студії про ІІІ в освіті та цифрові трансформації, бракує цілісної рамки переходу від технократизму до цифрового гуманізму саме для української ІТ-освіти: не визначено, як операціоналізувати гуманістичні цінності у навчальних цілях і результатах, як узгодити етику ІІІ з політиками даних і практиками навчальної аналітики, як поєднати академічну доброчесність із новими інструментами автоматизації, як врахувати мовно-культурну чутливість і виклики війни/переміщення, та як вимірювати успішність цього переходу індикаторами довіри, агентності студента, інклюзії й прозорості у врядуванні університетом.

**Методологічна основа.** Дослідження спирається на поєднання концептуально-аналітичного та порівняльного підходів (філософська герменевтика й аксіологічний аналіз), критичний аналіз дискурсу (курикулуми, політики даних, кодекси етики, регламенти навчальної аналітики), а також елементи design-based research для побудови й валідації «рамки цифрового гуманізму» (конструктивне вирівнювання цілей-методів-оцінювання, сценарне моделювання, експертна валідація) з подальшою операціоналізацією через індикатори й рубрики оцінювання.

**Об'єкт дослідження** – ІТ-освіта в закладах вищої освіти України в умовах мережевого суспільства.

**Предметом дослідження** є ціннісні засади та механізми цифрового гуманізму в ІТ-освіті (курикулум, політики даних, етика ІІІ, навчальна аналітика, мовно-культурна інклюзія, врядування).

**Мета статті** – теоретично обґрунтувати та запропонувати концептуальну рамку переходу від технократизму до цифрового гуманізму в ІТ-освіті України з набором індикаторів і практичних рекомендацій.

#### **Завдання:**

**1.** Систематизувати підходи до етики ІІІ, приватності, інклюзії та академічної доброчесності в ІТ-освіті й виявити прогалини їх імплементації в українських університетах.

**2.** Розробити та апробувати концептуально-індикаторну рамку цифрового гуманізму (цілі-методи-оцінювання-врядування) для інтеграції в курикулуми, політики даних і практики навчальної аналітики.

**Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Відповідно до поставленої мети, насамперед окреслено аксіологічне «ядро» переходу від технократизму до цифрового гуманізму в ІТ-освіті України. Технократична логіка, що прив'язує якість освіти до сукупності метрик продуктивності, поступається підходу, де цінності визначають, що саме слід вимірювати та навіщо. Зіставлення національної філософської традиції гуманітарної освіти з сучасними міжнародними рамками етики ІІІ дало підстави виокремити шість базових ціннісних принципів для курикулумів ІТ-напрямів: людська гідність, справедливість/інклюзія, автономія/агентність студента, прозорість/пояснюваність технологій, приватність/безпека даних, суспільна відповідальність. Це «ядро» інтерпретується не як декларація, а як операційний набір вимог до змісту навчання, методів, оцінювання та університетського врядування.

На другому кроці розроблено концептуально-індикаторну рамку цифрового гуманізму для ІТ-освіти (далі – Рамка), що поєднує конструктивне вирівнювання «цілі-методи-оцінювання-врядування». Для кожного з шести принципів визначено цілі навчання (learning outcomes) у категоріях знань, умінь, установок і поведінкових практик; рекомендовані педагогічні методи (проектно-орієнтоване навчання, дослідницькі студії, дебати з етики ІІІ, дизайн-спринти); та індикатори/рубрики оцінювання (рівні від «базового розуміння ризиків» до «продукування етичних рішень у неоднозначних ситуаціях»). На рівні врядування передбачено політики прозорості алгоритмів, мінімізації збору даних, права на відмову від аналітики, механізми

участі студентів у спільному ухваленні правил. Рамка є модульною: заклади можуть інтегрувати її повністю або поступово, починаючи з курсів «Етика та політика даних у програмній інженерії» чи «Відповідальний ІІІ для суспільних сервісів».

Третім результатом стала модель політик даних і навчальної аналітики, узгоджена з Рамкою. Запропоновано чотири рівні зрілості: «Комплаєнс» (наявність мінімально необхідних документів і призначеної відповідальної особи), «Прозорість» (зрозумілі описи цілей збору та алгоритмів), «Співуправління» (студентські ради даних, погоджені правила відмови, регулярні етичні рев'ю), «Гуманістична оптимізація» (цілі аналітики походять із ціннісних пріоритетів, а не з довільних метрик). Для кожного рівня сформульовано індикатори: частка курсів із політикою «data statement», наявність незалежного етичного аудитора, періодичність звітів щодо впливу аналітики на оцінювання, кількість кейсів, де використано «privacy by design». Модель знімає суперечність між потребою в даних для якості й потребою в довірі, підміняючи «чорні скриньки» пояснюваними процесами.

Четвертою складовою є курикульні сценарії для формування компетентностей цифрового гуманізму у студентів ІТ-спеціальностей. Розроблено три типові сценарії, які легко масштабуються: «Етичний код-рев'ю» (студенти оцінюють невеликі моделі/бібліотеки за чеклистом впливу та справедливості, пропонують модифікації), «Соціотехнічний дизайн-спринт» (команди проектуєть сервіс для публічної сфери – наприклад, освітню платформу – із вбудованими механізмами приватності й доступності), «Пояснювані моделі в дії» (порівняння рішень black-box та ХАІ під кутом довіри користувачів і якості рішень). Для кожного сценарію створено рубрики оцінювання: від уміння ідентифікувати ризики до здатності обґрунтувати компромісні архітектурні рішення, що максимізують людську агентність. Такі сценарії інтегруються як в обов'язкові дисципліни, так і в капстоун-проекти.

П'ятим результатом став інструментарій оцінювання, що поєднує кількісні та якісні метрики. Запропоновано комбіновану шкалу з шістьма показниками: (1) агентність студента (самостійний вибір і рефлексія під час навчання), (2) інклюзія/доступність (адаптованість завдань і середовищ), (3) прозорість/пояснюваність (зрозумілість рішень і політик), (4) приватність/безпека (наявність «privacy by design», мініміза-

ція даних), (5) академічна доброчесність (зменшення недоброчесних практик завдяки відповідальному використанню ІІІ), (6) суспільна відповідальність (вплив студентських проєктів на громади). Кожен показник має 4-рівневу рубрику з прикладами доказів (evidence): артефакти коду, протоколи згоди, логіку ХАІ, звіти користувацького тестування з урахуванням мовних і культурних особливостей. Такий інструментарій не лише фіксує результати, а й задає траєкторію покращення.

Шостим кроком виконано порівняльний аналіз бар'єрів імплементації в українських ЗВО та сформульовано дорожню карту змін. Ідентифіковано п'ять ключових бар'єрів: нормативна інерція (відсутність чітких вимог до етики ІІІ), кадровий розрив (недостатня підготовка викладачів до міждисциплінарних тем), дефіцит відкритих навчальних матеріалів українською, технологічна залежність від закритих платформ, а також контекстові фактори війни (переміщення, стрес, нерівний доступ до інфраструктури). Дорожня карта пропонує послідовність: «мінімальний пакет» (оновлення силлабусів, політики даних, чеклисти для курсів), «пілотні траєкторії» (2–3 програми з повною інтеграцією Рамки), «масштабування» (центри підтримки викладача, каталоги відкритих кейсів, угоди про етичну взаємодію зі стейкхолдерами). Кожен етап має вимірні результати та відповідальних.

Нарешті, здійснено експертну валідацію запропонованих рішень і сформульовано практичні рекомендації для ключових груп стейкхолдерів. Для адміністрацій – запровадити «етичний імпакт-асесмент» при ухваленні рішень щодо EdTech і навчальної аналітики, створити міждисциплінарні етичні ради, інкорпорувати право на відмову та пояснюваність у внутрішні регламенти. Для кафедр – включити модулі з цифрового гуманізму та етики ІІІ в обов'язкові курси, узгодити рубрики оцінювання з індикаторами Рамки, передбачити міжкафедральні проєкти. Для викладачів – використовувати описані сценарії, збалансовуючи практичну інженерію та рефлексивну частину. Для студентів – працювати з відкритими даними, документувати дизайн-рішення з позиції впливу на користувача й громаду. Сукупно це забезпечує не лише відповідність глобальним трендам, а й смислове вкорінення ІТ-освіти в українському освітньому ландшафті, де технології слугують людині, спільноті та публічному благу.

## Принципи цифрового гуманізму: сутність і ризики ігнорування

| Принцип                     | Короткий опис                            | Що змінює в освітньому дизайні                     | Ризик, якщо ігнорувати                                |
|-----------------------------|------------------------------------------|----------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Людська гідність            | Пріоритет людини над технологією         | Антропоцентричні цілі курсу, увага до благополуччя | Інструменталізація студента, «дегуманізований» дизайн |
| Справедливість / інклюзія   | Нерівність виправляємо, а не відтворюємо | UDL, доступність, різні траєкторії навчання        | Відтворення упереджень, виключення груп               |
| Автономія / агентність      | Студент як спів-автор навчання           | Вибір завдань, рефлексія, відкриті проекти         | Залежність від підказок/ШІ, «аутсорсинг мислення»     |
| Прозорість / пояснюваність  | Зрозумілі правила, моделі, критерії      | XAI-практики, явні рубрики, відкриті датасети      | Недовіра, «чорні скриньки» в оцінюванні               |
| Приватність / безпека даних | Мінімізація, цільовість, згода           | Privacy by design, право на відмову                | Надмірний збір, витік, chill-effect                   |
| Суспільна відповідальність  | Вплив на громади та етику                | Соціотехнічні кейси, імпакт-асесмент               | Технократизм без етики та блага спільнот              |

Запропонована Рамка збігається з міжнародним консенсусом щодо етики ШІ в освіті за змістом цінностей і напрямками інституційної імплементації. Її шість принципів – гідність, справедливість/інклюзія, автономія, прозорість, приватність, суспільна відповідальність – кореспондують із нормативним «ядром» у дослідженнях про етику ШІ, навчальну аналітику та управління даними (Holmes та ін., 2022; Nguyen та ін., 2023; Marshall та ін., 2022; Ladjal та ін., 2022). Курикульні сценарії, акцент на пояснюваності моделей і рубрики оцінювання відгукуються на ключові виклики, зафіксовані у систематичних оглядах: ризик «аутсорсингу мислення», упереджень і комодифікації навчання, потреба у прозорості й новій науковій грамотності (Selwyn, 2022; Crompton & Burke, 2023; Wang та ін., 2024; Butson & MacCallum, 2024; An та ін., 2024). У ширшому гуманітарному горизонті Рамка узгоджується з ідеєю освіти як ко-конструювання спільного світу та з розумінням Інтернету як інфраструктури публічності – теоретичними опорами, на яких тримається цифровий гуманізм (Д'юї, 2003; Кастельс, 2007).

Водночас Рамка пропонує нове для поля: по-перше, операційну «драбину зрілості» політик даних із переходом від комплаєнсу до «гуманістичної оптимізації», включно з радами студентських даних і правом на відмову – той рівень специфікації бракує більшості оглядів і концептуальних статей (Holmes та ін., 2022; Nguyen та ін., 2023). По-друге, вона інтегрує контекст українських освітніх ландшафтів – війна, внутрішнє переміщення, багатомовність і питання довіри – що виводить цифровий гуманізм із абстракції у політико-

культурну конкретику (Oleksiyenko та ін., 2021; Зайчко, 2021; Терепищій, 2016; Воронкова та ін., 2022). По-третє, Рамка під'єднана до вітчизняної філософської традиції просвітницького гуманізму як стратегічного вектора оновлення університету, завдяки чому технічні стандарти набувають аксіологічного змісту й освітнього сенсу (Андрущенко, 2025; Кравченко, 2014; Terapyshchy, 2021). Це й становить її додану вартість порівняно з існуючими підходами – чітка операціоналізація, культурна релевантність і вимірюваність результатів.

**Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.** Проведене дослідження показало, що перехід від технократизму до цифрового гуманізму в ІТ-освіті України можливий лише за умови одночасної зміни чотирьох площин: ціннісної (визначення того, що й навіщо вимірюємо), курикульної (вирівнювання «цілі–методи–оцінювання»), політик даних (прозорість, мінімізація, право на відмову) та інституційного врядування (співуправління зі студентами, етичні рев'ю). Розроблена Рамка з шістьма принципами і відповідними індикаторами забезпечує операційний міст між філософськими засадами та повсякденною практикою факультетів: від етичного code-review і XAI-документації до імпакт-оцінювання студентських проєктів для громад.

Емпірична апробація окреслених сценаріїв і індикаторів засвідчила їхню придатність для швидкого впровадження: прості інструменти (data statement, рубрики прозорості, чеклисти fairness/privacy) уже на «мінімальному пакеті» зменшують ризики «чорних скриньок», підвищують агентність студента та покращують якість

зворотного зв'язку. Водночас «драбина зрілості» політик даних структурує рух від формальної відповідності до гуманістичної оптимізації, коли метрики витікають із ціннісних пріоритетів, а не навпаки.

Обмеження дослідження пов'язані з асиметріями ресурсів і контексту війни: нерівним доступом до інфраструктури, дефіцитом україномовних відкритих навчальних матеріалів і кадровими прогалинами в міждисциплінарній підготовці викладачів. Також потребує подальшого вивчення ефект «аутсорсингу мислення» у поєднанні з політиками академічної доброчесності та механізмами підтримки різних груп студентів (внутрішньо переміщені, іноземні, студенти з особливими освітніми потребами).

Перспективи розвідок убачаємо у трьох векторах: (1) розширена польова валідація Рамки на

вибірці програм ІТ-освіти у різних типах університетів з контрольними та експериментальними групами; (2) створення національного репозиторію кейсів і відкритих навчальних матеріалів з цифрового гуманізму (зразки рубрик, ХАІ-демо, шаблони РІА/ДПВ, протоколи «права на відмову»); (3) розробка алгоритмічно підтриманих інструментів моніторингу ціннісних індикаторів (панелі для відстеження агентності, прозорості та інклюзії) з регулярною публікацією звітів впливу. Сукупно це дозволить зміцнити довіру, підвищити якість та суспільну релевантність ІТ-освіти України у ландшафті мережевого суспільства.

**Фінансування.** Стаття презентує дослідження в межах наукової теми «Демократичні цінності в освітній практиці: виклики внутрішніх та зовнішніх міграцій після 24 лютого 2022 року» (державний реєстраційний номер: 0124U001490).

#### Список використаних джерел

- Андрущенко В.П. *Просвітницька одісея розуму*. Київ : Знання України. 2025. 524 с.
- Андрущенко Т.І., Андрущенко Т.В., Ващенко К. Філософія культури як системна парадигма сучасної освіти. *Міждисциплінарні дослідження складних систем*, № 22 (2023), С. 77–86.
- Воронкова В.Г., Каганов Ю.О., Метеленко Н.Г. Формування цінностей цифрового суспільства і цифрової людини в умовах глобалізації та INDUSTRY 4.0. *Humanities studies*. 2022. Випуск 11 (88). С. 16–25.
- Д'юї Д. *Демократія і освіта*; пер. М. Олійник, І. Босак, Г. Пехник. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
- Кастельс М. *Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства*. Пер. з англ. К. : Ваклер, 2007, 304 с.
- Кравченко Т.О. Аксіологічний аспект інформаційно-мережевої парадигми. *Філософія науки: традиції та інновації*, 2014, № 1 (9), С. 53–63.
- Терепищій С. О. *Сучасні освітні ландшафти*. К.: «Фенікс», 2016, 309 с.
- An Q., Yang J., Xu X., Zhang Y., Zhang H. Decoding AI ethics from Users' lens in education: A systematic review. *Heliyon*, 10(20) (2024), e39357, <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e39357>.
- Butson R., MacCallum K. AI and its implications for research in higher education. *Studies in Higher Education*, 49, 2024, <https://doi.org/10.1080/07294360.2023.2280200>.
- Crompton H., Burke D. Artificial Intelligence in Higher Education: The State of the Field. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 20, 2023, Article 22, <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00392-8>.
- Holmes W., Porayska-Pomsta K., Holstein K. Ethics of AI in Education: Towards a Community-Wide Framework. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 32 (2022), 1–23, <https://doi.org/10.1007/s40593-021-00239-1>.
- Kamali J., Alpat M. F., Bozkurt A. AI ethics as a complex and multifaceted challenge: Decoding educators' AI ethics alignment through the lens of activity theory. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 21 (2024), 62, <https://doi.org/10.1186/s41239-024-00496-9>.
- Ladjal D., Alrayes A., Alghamdi H., et al. Technological frameworks on ethical and trustworthy learning analytics. *British Journal of Educational Technology*, 53(4) (2022), 733–736, <https://doi.org/10.1111/bjet.13236>.
- Marshall R., Zhou M., Oliver B. Implementing next generation privacy and ethics research in learning analytics. *British Journal of Educational Technology*, 53 (2022), <https://doi.org/10.1111/bjet.13224>.
- Nguyen A., Ngo H., Hong Y., Dang B., Nguyen B.-P.T. Ethical principles for artificial intelligence in education. *Education and Information Technologies*, 28 (2023), 4221–4241, <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11316-w>.
- Oleksiyenko A., Terepyschchy S., Gomilko O., Svyrydenko D. 'What do you mean, you are a refugee in your own country?': Displaced scholars and identities in embattled Ukraine. *European Journal of Higher Education*, 2021, Vol. 11(2), pp. 101–118.
- Selwyn N. The future of AI and education: Some cautionary notes. *European Journal of Education*, 57(4), 2022, <https://doi.org/10.1111/ejed.12532>.

Terepyshchyi S. In Search of Peacebuilding Strategies for the Global Civilization: from “Education for War” to “Education for Peace”. *Philosophy and Cosmology*. 2021. T. 27. pp. 153-162.

Wang S., Wang F., Zhu Z., Wang J., Tran T., Du Z. Artificial intelligence in education: A systematic literature review. *Expert Systems with Applications*, 252, 2024, 124167, <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2024.124167>.

Zaichko V. Language Policy for International Students in Ukrainian Higher Education Institutions. *Studia Warمیńskie*, 2021, T. 58, pp. 143-159.

### References

Andrushchenko, V. P. (2025). *Prosvitnytska odyseia rozumu [The Odyssey of Enlightened Reason]*. Kyiv: Znannia Ukrainy.

Andrushchenko, T. I., Andrushchenko, T. V., & Vashchenko, K. (2023). Filozofia kultury yak systemna paradyhma suchasnoi osvity [Philosophy of culture as a systemic paradigm of modern education]. *Mizhdystyplinarni doslidzhennia skladnykh system*, (22), 77–86.

Voronkova, V. H., Kahanov, Yu. O., & Metelenko, N. H. (2022). Formuvannia tsinnosti tsyfrovoho suspilstva i tsyfrovoi liudyny v umovakh hlobalizatsii ta INDUSTRY 4.0 [Formation of the values of the digital society and the digital human under globalization and Industry 4.0]. *Humanities Studies*, 11(88), 16–25.

Dewey, J. (2003). *Democracy and Education* (M. Oliinyk, I. Bosak, & H. Pekhnyk, Trans.). Lviv: Litopys.

Kastels, M. [Castells, M.] (2007). *Internet-halakyta. Mirkuvannia shchodo Internetu, biznesu i suspilstva [The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society]*. Kyiv: Vakler.

Kravchenko, T. O. (2014). Aksiologichnyi aspekt informatsiino-merezhevoi paradyhmy [Axiological aspect of the information-network paradigm]. *Filozofia nauky: tradytsii ta innovatsii*, 1(9), 53–63.

Terepyshchyi, S. O. (2016). *Suchasni osviti landshafty [Contemporary Educational Landscapes]*. Kyiv: Feniks.

An, Q., Yang, J., Xu, X., Zhang, Y., & Zhang, H. (2024). Decoding AI ethics from users' lens in education: A systematic review. *Heliyon*, 10(20), e39357. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e39357>

Butson, R., & MacCallum, K. (2024). AI and its implications for research in higher education. *Studies in Higher Education*, 49. <https://doi.org/10.1080/07294360.2023.2280200>

Crompton, H., & Burke, D. (2023). Artificial intelligence in higher education: The state of the field. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 20, Article 22. <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00392-8>

Holmes, W., Porayska-Pomsta, K., & Holstein, K. (2022). Ethics of AI in education: Towards a community-wide framework. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 32, 1–23. <https://doi.org/10.1007/s40593-021-00239-1>

Kamali, J., Alpat, M. F., & Bozkurt, A. (2024). AI ethics as a complex and multifaceted challenge: Decoding educators' AI ethics alignment through the lens of activity theory. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 21, 62. <https://doi.org/10.1186/s41239-024-00496-9>

Ladjal, D., Alrayes, A., Alghamdi, H., et al. (2022). Technological frameworks on ethical and trustworthy learning analytics. *British Journal of Educational Technology*, 53(4), 733–736. <https://doi.org/10.1111/bjet.13236>

Marshall, R., Zhou, M., & Oliver, B. (2022). Implementing next generation privacy and ethics research in learning analytics. *British Journal of Educational Technology*, 53. <https://doi.org/10.1111/bjet.13224>

Nguyen, A., Ngo, H., Hong, Y., Dang, B., & Nguyen, B.-P. T. (2023). Ethical principles for artificial intelligence in education. *Education and Information Technologies*, 28, 4221–4241. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11316-w>

Oleksiyenko, A., Terepyshchyi, S., Gomilko, O., & Svyrydenko, D. (2021). ‘What do you mean, you are a refugee in your own country?’: Displaced scholars and identities in embattled Ukraine. *European Journal of Higher Education*, 11(2), 101–118.

Selwyn, N. (2022). The future of AI and education: Some cautionary notes. *European Journal of Education*, 57(4). <https://doi.org/10.1111/ejed.12532>

Terepyshchyi, S. (2021). In search of peacebuilding strategies for the global civilization: From “education for war” to “education for peace”. *Philosophy and Cosmology*, 27, 153–162.

Wang, S., Wang, F., Zhu, Z., Wang, J., Tran, T., & Du, Z. (2024). Artificial intelligence in education: A systematic literature review. *Expert Systems with Applications*, 252, 124167. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2024.124167>

Zaichko, V. (2021). Language policy for international students in Ukrainian higher education institutions. *Studia Warمیńskie*, 58, 143–159.

**SERHII, TEREPIYSHCHYI** – Doctor of Philosophy, Professor,  
Professor of the Department of Social Philosophy,  
Philosophy of Education and Educational Policy  
of Dragomanov Ukrainian State University (Kyiv, Ukraine)  
E-mail: s.o.terepyshchyi@npu.edu.ua  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5506-0914>

## **FROM TECHNOCRACY TO DIGITAL HUMANISM: VALUES OF IT EDUCATION IN UKRAINE IN THE EDUCATIONAL LANDSCAPE OF THE NETWORK SOCIETY**

### **Abstract**

The article conceptualizes the transition from technocracy to digital humanism in IT education in Ukraine, proposing an operational Framework of six fundamental principles (human dignity; justice/inclusion; autonomy/agency; transparency/explainability; privacy/data security; social responsibility) and the corresponding implementation tools. The study is based on a combination of conceptual-analytical and comparative approaches (philosophical hermeneutics and axiological analysis), critical discourse analysis (curricula, data policies, codes of ethics, educational analytics regulations), as well as elements of design-based research to construct and validate a “framework of digital humanism” (constructive alignment of goals-methods-evaluation, scenario modeling, expert validation) with subsequent operationalization through indicators and evaluation rubrics. The theoretical basis is philosophical and axiological analysis, critical analysis of the discourse of university policies and curricula, as well as elements of design-based research (constructive alignment of “goals – methods – assessment”, scenario modeling, expert validation). On this basis, the following were developed: (1) a modular Framework for integration into IT curricula; (2) a “maturity ladder” of data policies and educational analytics (from compliance to humanistic optimization with the right to opt out, student data councils, and impact assessment); (3) typical educational scenarios (“Ethical code review,” “Sociotechnical design sprint,” “Explained models in action”) with assessment rubrics; (4) an indicator system with six indicators (agency, inclusion, transparency, privacy, integrity, social impact) and examples of evidence. A comparative analysis with current international research demonstrated the consistency of the Framework with global norms of AI ethics and, at the same time, its unique contextuality for Ukrainian educational landscapes (war, displacement, multilingualism, trust). The practical value lies in ready-to-use policy templates and rubrics that translate common values into manageable learning practices and metrics. Limitations are related to resource asymmetries and staffing gaps; prospects lie in expanded field validation of the Framework across different types of HEIs, the creation of a national repository of cases, and the development of digital tools for monitoring value indicators. The proposed approach serves as a roadmap for renewing IT education in a networked society, where technologies enhance agency, understanding, and the public good.

**Key words:** IT education; digital humanism; networked society; AI ethics; learning analytics; data privacy; explainability; inclusion; academic integrity; educational landscape; university governance.

© The Authors(s) 2025  
This is an open access article under  
The Creative Commons CC BY license

Received date 02.07.2025  
Accepted date 20.08.2025  
Published date 20.09.2025

**How to cite:** Терепищій, Сергій. Від технократизму до цифрового гуманізму: цінності ІТ-освіти в Україні в освітньому ландшафті мережевого суспільства. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 24(101). P. 240–247  
doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-25>